

VEDLEGG

Pål Winsents' kronikk i BT 11/9-15

Beklager, Christina

Hvem sender psykisk utviklingshemmede til valglokalet? Vi gjorde det.

Stemmer psykisk utviklingshemmede ved kommune- og stortingsvalg?

Det spørsmålet stilte vi oss i forbindelse med arbeidet med oppfølgeren til dokumentaren «Jenta fra Oz» om min psykisk utviklingshemmede niese Christina Winsents, sendt på NRK i 2006. I oppfølgeren ser vi på Christinas overgang fra barn til voksen. Som voksen er hun vel stemmeberettiget, eller?

Jeg spurte blant andre finansminister og leder av Frp, Siv Jensen, da hun var på omvisning i Christinas nye boligkompleks og dagsenter for noen uker siden. Jensen visste ikke helt, og ba meg spørre de som jobbet på senteret. Det gjorde jeg. Lederen sa at alle psykisk utviklingshemmede har stemmerett og kan stemme ved valg. Unntaket: De som er umyndiggjort, og de er veldig få.

Da jeg så tok dette opp med Christinas mor og hjelpeverge, May-Liss Wik, kunne hun fortelle at hun allerede hadde fått Christinas valgkort i posten. Men hun hadde ikke tenkt at Christina skulle stemme, fordi hun ikke har talespråk og kan verken lese eller skrive. Eller kjenner til valgsituasjonen. 'Hvordan skal hun plukke ut det partiet som brenner mest for de psykisk utviklingshemmede i stemmelokalet og gi den stemmeseddelen videre til de som jobber der?', spurte May-Liss.

Ja, det hadde jeg ikke tenkt på. Christina kan jo ikke lese eller snakke. Jeg foreslo derfor for May-Liss at jeg kunne skrive en e-post til alle partiene i Os og spørre om og hvordan de brenner for de psykisk utviklingshemmede. Det syntes May-Liss var en god idé. Som sagt, så gjort.

Valget skal altså foregå med tre personer inne i et knøttlite avlukke.

Jeg fikk tilbakemelding fra fire partier, og et av dem overbeviste veldig. Vedkommende la heller ikke skjul på enkelte av partiets mindre gode løsninger for de med psykisk utviklingshemming. Men hadde tydelig peiling på hva det går i for denne gruppen.

Dagen kommer, og moren tar med seg Christina og hennes assistent Karin Irene Samnøy inn i lokalene for forhåndstemming. Men de får raskt beskjed om at hjelpevergen ikke får lov til å gjøre noe som helst inne bak forhenget, noe valgpersonalet er med og passer på. Velgeren skal selv trekke sitt foretrukne partiark.

Les også: [Ny rapport foreslår kutt til eldre og utviklingshemmede](#)

Valget skal altså foregå med tre personer inne i et knøttlite avlukke, med fare for at Christina kan utagere over at hun er «innestengt» - og med den opplagte risikoen at hun ikke skjønner vitsen med å fiske opp det «rette» fylkeskommunale og kommunale partiarket fra stativbunken. Så May-Liss velger, i samråd med Christinas assistent, å takke nei til å prøve å få Christina inn i avlukket og forhåpentlig trekke opp noen ark.

Så får May-Liss vite at Christina kan søke om hjemmestemming. Men prosedyren tilsier fortsatt at velgeren selv må plukke et av partiarkene, som blir lest opp av valgpersonalet. Altså ingen bedre løsning for Christina.

Etter hvert oppfatter May-Liss at noen velgere kommer til valglokalet med ferdig utfylte partiark hjemmefra. De går innom avlukket for syns skyld for deretter å putte de forhåndsutfylte arkene i valgurnen. May-Liss lurer på om hun kan ta med seg partiark ut og så komme inn igjen og gjennomføre prosedyren med Christina på den måten? Men nei, beskjeden er at valgpersonalet ikke deler ut lister slik at folk kan gå ut og komme inn igjen. Ingen unntak der i gården.

Christina synes nå at det er blitt mye styr og begynner å bli urolig. Hun vil gå. Christina og assistenten forlater derfor lokalet med uforrettet sak.

Les også: [Byrådet strammer til for private kollektiv](#)

May-Liss river så Christinas valgkort i to, og henter frem sitt eget. Deretter gjennomfører hun valget slik det skal gjøres. Men hun presiserer flere ganger overfor dem som jobber der at hun ikke stemte på det samme partiet som hun hadde planlagt for datteren.

May-Liss gjentar også flere ganger overfor kamera at hun håper ikke noen misforstår og tror at hun skulle kare til seg en ekstrastemme. Jeg skjønner at May-Liss følte seg utilpass i situasjonen. Hun ville jo bare gi Christina sin stemme til et lokalparti og en representant som brenner for å bedre forholdene for de psykisk utviklingshemmede.

Konklusjon: Ikke alle psykisk utviklingshemmede kan få stemt, selv om de har stemmerett og valgkort. De som kanskje mest av alle trenger å bli hørt, faller utenfor også her. Jeg mener at en hjelpeverge også skal kunne hjelpe på dette området. Men jeg er vel kanskje alene om å synes det?

Uansett, så vil jeg beklage overfor min niese at jeg oppfordret hennes hjelpeverge og mor til å tro at hun kunne gi Christina en stemme ved kommunevalget 2015!

Utfyllende kommentarer fra Eli Knøsen i Likestillings- og diskrimineringsdepartementet:

Eli Knøsen i Likestillings- og diskrimineringsombudet viser først til FN konvensjonen for funksjonshemmedes rettigheter (CRPD):

"Artikkel 29 Deltakelse i det politiske og offentlige liv

... garantere at mennesker med nedsatt funksjonsevne fritt får gi uttrykk for sin vilje som velgere, og for dette formål, når det er nødvendig og de ber om det, tillate at en person de selv velger, hjelper dem med å stemme...

Valgloven : Velger som har behov for det, kan selv be stemmemottaker om å få hjelp ved stemmegivningen. Velger med alvorlig psykisk eller fysisk funksjonshemming kan selv peke ut en ekstra hjelper blant de personer som er til stede i valglokalet. Stemmemottaker skal gjøre hjelperen oppmerksom på at vedkommende har taushetsplikt etter § 15-4 (2).

Dette er ikke en sak behandlet hos oss så jeg kan bare si helt generelt at etter crpd må man selv kunne velge hvem som skal assistere under et valg. CRPD går veldig langt at alle skal ha samme mulighet og ha tilpassede valgmuligheter for å utøve sin rettighet. Man må her stole stole på at mor i dette tilfelle vet hvilke preferanser har og ikke overkjører henne - eller så må de ha med partiark hjemmefra som skal kunne benyttes. Vi har ikke noe sak om dette her og jeg kjenner ikke til praksis og om denne saken er representativ. Kan være i strid med crpd,- men Norge har også valgt å opprettholde et ganske så paternalistisk verge-system som mange vil mene også er i strid med crpd, men forsvarer dette etter sin tolkningserklæring på artikkel 12. Men det er rart at man generelt aksepterer verger som ikke kjenner vedkommende (f eks advokater som aldri treffer sine «klienter»), men ikke aksepterer at mor forstår best hvilke preferanser har ved et kommunevalg."

Anne Lene Dyrstad i Kommunaldepartementet skriver:

"Alle som oppfyller vilkårene i valgloven §§ 2-1 og 2-2 har stemmerett. Dette gjelder selvsagt også personer med ulik grad av nedsatte kognitive evner, for eksempel personer med nedsatt psykisk funksjonsevne eller demens.

Under stemmegivningen kan det oppstå særlige utfordringer både for velgeren og for stemmemottakerne. Dette gjelder spesielt i tilfeller hvor velgeren har vanskeligheter med å forstå at han eller hun er i en stemmegivningssituasjon, eller at velgeren har problemer med å regjøre for hvilken liste han eller hun ønsker å stemme på.

Utgangspunktet er at det er velgeren selv som avgjør om han eller hun vil stemme. Det å benytte sin stemmerett er frivillig. Verken nærstående, valgmedarbeidere eller ansatte på ulike institusjoner og i trygde- og omsorgsboliger kan påvirke noen til å benytte seg av stemmeretten mot sin vilje, eller beslutte at en stemmeberettiget ikke skal få benytte stemmeretten sin. Typisk kan ikke ansatte på institusjoner vurdere hvilke av beboerne eller pasientene som anses "skikket til å stemme". Det skal heller ikke valgmedarbeidere eller nærstående til velgeren. Det er videre viktig at valgmedarbeiderne er oppmerksomme på at det er velgeren selv som avgjør hva han eller hun skal stemme. Verken nærstående eller ansatte på institusjoner skal kunne påvirke eller tvinge velgeren til å stemme på en bestemt liste. Slik påvirkning under stemmegivningen er i strid med loven.

Erfaringen viser at det innimellom oppstår situasjoner hvor velgeren ikke vil være i stand til å gjennomføre stemmegivningen ut fra en egen vurdering. Denne velgergruppen vil ofte ha med seg noen som kan bistå ved stemmegivningen, og kan være sårbare for påvirkning fra nærstående, valgmedarbeidere og ansatte i ulike institusjoner. Om en person ikke viser en viss interesse eller vilje til å avgi stemme, må stemmemottaker foreta en konkret og individuell vurdering av om en står overfor en person som ønsker å avgi stemme. Utgangspunktet er at det er velgeren selv som skal avgjøre dette, og for eksempel ikke familiemedlemmer som tilkjenner at personen alltid har stemt.

Her, som ellers, er det viktig at stemmegivningen foregår i betryggende former, slik at kravet til hemmelig valg blir ivaretatt. Eventuelle medhjelpere skal gjøres oppmerksom på at vedkommende har taushetsplikt. Det er ikke tillatt å benytte noen former for fullmakt. Ingen kan på denne måten avgi stemme på vegne av velgeren.

Stemmemottaker må derfor utvise skjønn, og det må foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle."

-